

**Termiz Davlat Pedagogika Instituti ,,
Psixologiya “ kafedrası , PhD,
Xolturayev Asqarjon Panjiyevich
taqrizi ostida**

**Elmurodov Nodirbek Nurbek o‘g‘li
Termiz Davlat Pedagogika instituti, Tarix
fakulteti
“Tarix va uni o‘qitish metodikasi yo‘nalishi”
kafedrası talabasi.
Telefon raqami: +998 99 240 54 11
E-mail: nodirbekelmurodov188@gmail.com**

O‘YIN MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLANING YETAKCHI FAOLIYATI SIFATIDA

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda yetakchi faoliyat asosni o‘yin tashkil qilishi va bu yoshdagi bolada o‘yin qanday ahamiyat kasb etish haqida batafsil ma‘lumot beriladi. Hozirgi kunda bolalarni to‘g‘ri tarbiyalashda ularni kelajakdagi hayotni belgilashda o‘yin faoliyati qanchalik muhim ekanligi haqida ta‘kidlanadi.

Kalit so‘zlar: Z.V.Manuylenko, maktabgacha yoshdagi bolalar, o‘yin, didaktik o‘yinlar, pedagog.

ИГРА КАК ВЕДУЩАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДОШКОЛЬНИКА

Аннотация: В этой статье подробно рассказывается о том, как ведущая деятельность у дошкольников лежит в основе игры и как игра приобретает значение у ребенка этого возраста. В настоящее время при правильном воспитании детей подчеркивается, насколько важна игровая деятельность в определении их будущей жизни.

Ключевые слова: Z.V.Мануйленко, дошкольники, игра, дидактические игры, педагог.

THE GAME AS THE LEADING ACTIVITY OF A PRESCHOOL CHILD

Annotation: This article will tell you in detail how leading activities in preschool children form the basis of the game and how the game plays a role in a child of this age. Currently, when raising children correctly, it is emphasized about how important game activity is in determining their future life.

Keywords: Z.V.Manuylenko, preschool children, play, didactic games, educator.

Ma‘lumki, bolalarning asosiy vaqti o‘yin bilan o‘tadi. O‘yin maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlanishining muhim vositasi, ularning asosiy faoliyati bo‘lib hisoblanadi. O‘yin jarayonida bola shaxsi faoliyat sub‘ekti sifatida shakllana boshlaydi. O‘yin faoliyati uzoq davrlardan beri mashhur olimlar, pedagog-psixologlar, faylasuflar, sotsiologlar, etnograflar va madaniyat arboblari diqqatini o‘ziga qaratib kelingan dolzarb mavzudagi muamolardan biridir. Ko‘pchilik psixologlar hamda pedagoglar o‘yinning psixologik masalalari bilan bevosita shug‘ullanib, o‘yinlarning bolani psixik kamol toptirishdagi ahamiyatiga alohida to‘xtalib o‘tganlar. Ma‘lumki, o‘yin bola uchun voqelikni aks ettirishdir. Bu voqelik bolani qurshab turgan voqelikdan ancha qiziqarlidir.[1]

Maktabgacha yoshdagi bolalarda harakatning o‘shishiga o‘yinning ta’siri haqida gap borganda avvalo shuni aytish kerakki, birinchidan, o‘yinni tashkil qilishning o‘ziyoq mazkur yoshdagi

bolaning harakatini o‘stirish va takomillashtirish uchun eng qulay shart-sharoit yaratadi. Ikkinchidan, o‘yinning bola harakatiga ta’sir etishining sababi va xususiyati shuki, harakatning murakkab ko‘nikmalarini sub’ekt aynan o‘yin paytida emas, balki bevosita mashg‘ulot orqali o‘zlashtiradi. Uchinchidan, o‘yinning keyinchalik takomillashuvi barcha jarayonlar uchun eng qulay shart-sharoitlarni vujudga keltiradi. Shu boisdan o‘yin faoliyati xatti-harakatni amalga oshirish vositasidan bolaning faolligini ta’minlovchi mustaqil maqsadga aylanadi. Negaki, u (o‘yin) sub’ekt (jonzot) ongining dastlabki ob’ekti darajasiga o‘tib o‘tadi. Maktabgacha yoshdagi bola muayyan xususiyatga ega bo‘lgan rolni tanlaydi, shu bilan birga u yoki bu personajga xos qat’iy yurish-turishni ongli ravishda ijro etishga intiladi. Shunday ekan, o‘yin mazkur bola uchun eng zarur faoliyatga aylana boradi va yangi shakldagi harakatlarni, takomillashtirish, ularni anglagan holda esga tushirish ehtimoli yaqqol voqelikka aylana boshlaydi.[2]

O‘yin faqat bilish jarayonlarini takomillashtirib qolmay, bolaning xulq-atvoriga ham jobiy ta’sir ko‘rsatadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda o‘z xulqini boshqarish ko‘nikmalarini tarkib toptirishga bog‘liq psixologik muammoni o‘rgangan Z.V.Manuylenkoning fikricha, biror maqsadga yo‘naltirilgan mashg‘ulotga nisbatan o‘yinda xulq ko‘nikmalarini oldindan va osonroq egallash mumkin. Ayniqsa, bu omil maktabgacha yoshdagi bolalarda yosh davrining xususiyati sifatida o‘zining ifodasini topadi. Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda o‘z xulqini o‘zi boshqarish ko‘nikmasi o‘yin faoliyatida ham, boshqa sharoitlarda qariyb baravarlashadi. Ba’zan ular ayrim vaziyatlarda, masalan, musobaqa paytida o‘yindagiga qaraganda yuqoriroq ko‘rsatkichga ham erishishlari ham mumkin. Yuqoridagi mulohazalar asosida umuman aytganda, o‘yin va o‘yin faoliyati bolada o‘z xulqini boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.[3]

Bolaning aqliy o‘sishi to‘g‘risida fikr yuritilganda, yuqorida qayd qilinganidek, shuni aytish ham kerakki, narsalarni yangi nom bilan atashda yoki yangicha nomlash holatidan kelib chiqib, sub’ekt o‘yin paytida faol harakat qilishga urinadi. Chuniki u moddiy narsalarga asoslangan harakat rejasidan tasavvur qilinayotgan, fikr yuritilayotgan jismlar mohiyatini aks ettiruvchi harakat rejasiga o‘tadi. Bola jismlarning moddiy shaklidan birdaniga xayoliy ko‘rinishiga o‘tishida unga tayanch nuqtasi bo‘lishi kerak, vaholanki shunday tayanch nuqtasi vazifasini o‘tuvchi narsalarning aksariyatidan o‘yinga bevosita ob’ekt sifatida foydalaniladi. o‘yin faoliyatida mazkur jismlar qandaydir alomatlarini aks ettiruvchi sifatida emas, balki ana shu tayanch narsalar to‘g‘risida fikrlash uchun xizmat qiladi, shuningdek, tayanch nuqtasi harakatning yaqqol narsa bilan bog‘liq jihatini aks ettiradi. Yuqorida aytilganidek, narsa bilan o‘yin harakatlarining takomillashuvi harakat shakli, xususiyati bosqichi kabilarni qisqartirish va umumlashtirish hisobiga amalga oshiriladi. o‘yin harakatlarining qisqarishi va umumlashuvi ularning aqliy ko‘rinishdagi mantiqan izchil, yig‘iq shaklga o‘tishning asosini tashkil qiladi.[4]

Ma’lumki bolaning yoshi ulg‘ayib, mustaqil harakat qilish imkoniyati oshgan sari uning atrofdagi narsa va hodisalar dunyosi ham kengayib boradi. Bolaning maktabgacha yoshdagi davrida, uning faoliyat doirasiga atrofidagi kuchi etadigan, qo‘lidan keladigan narsalardan tashqari, kattalarning faoliyatlariga doir yani, ularning hali mutlaqo aqlari etmaydigan, jismoniy jihatdan kuchlari etmaydigan narsalar ham kiradi. Chunki ular turmush tajribalarining ozligi va binobarin, haddan tashqari qiziquvchanliklari tufayli atrofdagi hamma narsa va hodisalarni bilishga intilaveradilar.[5]

O‘yin turlarini asosan quyidagi klassifikatsiya qilish mumkin:

- 1) Syujetli va rollarga bo‘lib o‘ynaladigan o‘yinlar;
- 2) Didaktik o‘yinlar;

3) Harakatli yoki qoidali o‘yinlar;

4) Aralashtirilgan o‘yinlar;

5) Qurish va yasash o‘yinlari.

Maktabgacha yoshdagi bolalar ko‘proq “bog‘cha-bog‘cha”, “poezd-poezd” kabi qiziqarli bo‘lgan o‘yinlar o‘ynaydi. Lekin turli yoshdagi bolalarning o‘yinlari bir xil bo‘lsa ham syujeti har xil bo‘ladi. Masalan: kichik guruh bolalari “bog‘cha-bog‘cha” o‘yinini o‘ynar ekan ular peshinga ovqat pishiradilar, nonni kesadilar, idishni yuvadilar. Ammo kesilgan non qo‘g‘irchoqlarga berilmaydi, pishirilgan ovqat tarelkaga suzilmaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga sensor tarbiya berishda didaktik o‘yinlarni roli katta. Didaktik o‘yinlar maktabgacha ta‘lim muassasasida maxsus dastur asosida olib boriladigan mashg‘ulotlarni muvaffaqiyatli o‘tkazishga, katta guruh bolalarini maktabdagi o‘qish faoliyatiga tayyorlashga katta yordam beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalar o‘yinlari ichida harakatli yoki qoidali o‘yinlar ham muhimdir. Chunki harakatli o‘yinlar bolalarni jismoniy jihatdan chiniktiradi, dadil, qo‘rqmas, epchil bo‘lishga undaydi.[6]

Yurtboshimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev ta‘kidlaganidek: “Bolalarni kichik yoshdan boshlab rivojlantirish, ularning o‘qishi uchun munosib shart-sharoitlar yaratish orqali kelajakda yoshlarning o‘zligini to‘la namoyon etishiga mustahkam zamin yaratayapmiz. Shu bilan birga, bola shaxsiyatining asosi aynan maktabgacha ta‘lim yoshida shakllanishi, bu davrda uning intellektual va jismoniy kamoloti uchun poydevor yaratilishi hammamizga yaxshi ma‘lum. Hozirgi paytda yurtimizda 3 millionga yaqin maktabgacha yoshdagi bolalar bor. Hech shubhasiz, ular bizning eng bebaho boyligimiz, erkin va farovon hayotimiz, yorug‘ kelajagimiz bunyodkorlaridir”.[7]

Xulosa o‘rnida shuni ta‘kidlash lozimki, bolalarning o‘yinlari orqali ularda ijtimoiy foydali, ya‘ni yuksak insoniy xislatlarni tarbiyalash mumkin. Bundan tashqari, agarda biz bolalarning o‘yini faoliyatlarini tashqaridan kuzatsak, o‘yin jarayonida ularning barcha shaxsiy xislatlari (kimning nimaga ko‘prok qiziqishi, qobiliyati, irodasi temperamenti) yaqqol namoyon bo‘lishini ko‘ramiz. Shuning uchun bolalarning o‘yin faoliyatlari ularni individual ravishda o‘rganish uchun juda qulay vositadir. Kichik maktabgacha yoshdagi bolalar odatda o‘zlari yolg‘iz o‘ynaydilar. Predmetli va konstruktorli o‘yinlar orqali bu yoshdagi bolalar o‘zlarining idrok, xotira, tassavur, tafakkur hamda xarakat layoqatlarini rivojlantiradilar. Syujetli rolli o‘yinlarda bolalar asosan o‘zlari har kuni ko‘rayotgan va kuzatayotgan kattalarning xatti – harakatlarini aks ettiradilar. O‘yin faoliyati bolalarni insoniyatning ijtimoiy tajribasini egallashning faol shakli bo‘lgan ta‘lim faoliyatiga tayyorlaydi!

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tuzuvchilar Rasulova.M, Abduraxmonova, “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta‘limga qo‘yilgan Davlat talablari”. T., O‘z PFITI,2000 y. b.14-23.
2. Tuzuvchilar: M.Rasuleva, S.Mirdjalilova va boshqalar. “Uchinchi mingyillikning bolasi”. tayanch dasturi va o‘quv qo‘llanmasi. “Ma‘rifat-madadkor”T.,2000 y. b.43-45.
3. Tuzuvchilar: D.Koraboeva, Z.Ibroximova va boshqalar.“Uchinchi mingyillikning bolasi”. tayanch dasturi va o‘quv qo‘llanmasi uchun badiiy to‘plam. “Ma‘rifat-madadkor”T., 2002 y. b.55-60.
4. Tuzuvchilar: S.Mirdjalilova, M.Rasuleva va boshqalar. “Bolajon” tayanch dasturi, “Ma‘rifat-madadkor”T., 2010 y. b.24-26.
5. Vohidov M.. “Bolalar psixologiyasi” Toshkent. 1992 y.
6. Vohidov M.V. “Maktabgacha tarbiya psixologiyasi.” T., “O‘qituvchi”,1994 y. b.34-40.